

Несен Ірина, к.і.н., доцент кафедри
мистецтвознавчої експертизи Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМОТВОРЕННЯ КОСТЮМІВ У НАРОДІВ СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ

Цивілізації Стародавнього світу у своїй життєдіяльності заклали основи формотворення багатьох елементів вбрання майбутніх епох, створили прийоми моделювання, які стали універсальними і сьогодні вживаються у творчому доробку дизайнерами моди. Тому звертаючи погляд на особливості строїв давніх єгиптян, народів Передньої Азії або Балкан чи Апеннінів, ми знаходимо у них близькі та знайомі особливості.

Одяг давніх народів і спільнот, що жили в умовах м'якого теплого або жаркого клімату, був достатньою мірою відкритим. У давніх єгиптян застосовувалося просте антропометричне пропорціонування форм всіх елементів одягу. Моделювання форми тут відбувалось з урахуванням тектонічних властивостей лляного полотна середньої або малої щільності. У найдавніші періоди історії Єгипту незалежно застосовувався прийом овивання переважно нижньої частини торсу зправа на ліво поперечно орієнтованим полотном. При цьому відомо декілька прийомів, що застосовувались залежно від гендеру. У жінок така спідниця («калазиріс») сягала підгруддя, у чоловіків («схенті») затикалось за пояс або зав'язувалося вузлом на плечі, як це демонструє зображення на палетці Нармера. При цьому у жінок практично не застосовувались прийоми драпірування, які існували в окремих типах чоловічих костюмів за рахунок традиції виведення краю пілки спереду вільним довгим кінцем. Окрім цього у дорослих чоловіків *схенті* обов'язково стягувалось тканим поясом, що вив'язувався вузлом в центрі на талії [4, 14–15]. Звідси симетрія сприйняття набедренного одягу і тричленність його загального сприйняття в фас. У наступні історичні періоди цей підтип у середовищі знаті отримав подальший розвиток за рахунок ускладнення драпірувань і появи прийому оздоблення краю вишивкою. У Новому Царстві поясний одяг обох статей закріплювався нижче талії і тримався на бедрах. В усіх випадках поперечна орієнтація полотна утворювала м'які діагональні склади. На тлі різноманітності численних ювелірних виробів у складі костюму, звертаємо увагу на повну відсутність

заколок для одягу. Кріплення гребенями або шпильками застосовувалось лише в зачісках-париках.

Головна історична тенденція розвитку давньоєгипетського костюму – його ускладнення новими елементами і формами. Історично пізнішим типом одягу в ньому були плечові форми насамперед накидки. На зміну огортальному ледь розширеному жіночому і чоловічому одягу, у Новому царстві прийшов накладний туніковий крій вбрання більш пишного, розширеного до низу силуету. Знаково-декоративний контекст костюму був важливим емоційно-психологічним фактором, що співпрацював з його архітектонікою. У давніх єгиптян це не лише колірність й орнаментика, але й татуювання тіла і кінцівок [1, 61].

Значно більш варіативним за формами був костюм різних народів індоєвропейського і семітського походження, що населяли Передню Азію, зокрема Месопотамію. За джерелами формування передньоазійський костюм можна визначити як синтетичний. Тому відома дослідниця костюму Марія Мерцалова виділила на теренах регіону три головні групи передньоазійських строїв – хутряний костюм, що складався з незшитої спідниці і покривала; хутряний, зшитий з ромбічних шматків, рукавний одяг облягаючого силуету, обшитий бахромою, на горловині і грудях; тканий халатоподібний безрукавний одяг також обшитий бахромою [2, 35–36, іл. 37]. Така розвинута класифікація форм дозволила дослідникам твердити, що Передня Азія є батьківщиною кроєного і шитого одягу. Звідси через війни і походи відбувалось поширення цієї традиції в інші регіони давніх цивілізацій.

На наш погляд, ці варіанти мали між собою часову і територіальну відокремленість. Так, незшитий стрій був найархаїчнішим і побутовував ще в середовищі шумерів. Він виконувався з хутра і шкіри, а відтак синтезував у собі ознаки скотарського побуту. Поясна обгортка-«каунакес» формувалась ритмічним з'єднанням ярусів хутра і підтримувалась поясом. Обгортка поєднувалась із покривалом і конічної чи округлої форми головним убором, виконаним вочевидь із повсті. Мілітарність і владний статус у шумерському костюмі насамперед демонструють царські шоломи, які у лугалів уподібнювались коштовним (електровим) перукам, що відтворювали пасма волосся і форму вух (згадаємо шолом Мес-калам-дуга, м. Ур). Інший, виділений М. Мерцаловою тип можемо вважати лише похідним від першого і поширеним на південь від Дворіччя – в Еламі, центром якого були Сузи. Його головною відмінністю був приталений силует, притаманний зшитому одягу.

У часи існування Ассирії, розквіт якої відбувся у IX – VII ст. до н.е., костюм населення, зберігаючи архаїчні прийоми, поєднував їх із пізнішими здобутками текстильного ремесла. Його основою вже була біла короткорукавна сорочка-«канді», турнікового крою, виконана з тонкої овечої вовни. Вочевидь схема крою ассирійського «канді» ще формувалась, оскільки часом відзначалась асиметрією частин – рукав і незшита тканина, що прикривала іншу руку. Довжина сорочки була соціальним маркером господаря. Поверх довгої сорочки одягалась узорна пілка з металевою застібкою. У дорослих чоловіків натільний одяг завжди підперізувався, а оздоблення кінців також свідчило про суспільний статус господаря.

Комплекс ассирійського костюму включав у себе верхній елемент одягу – більш давнє покривало або накладний і незшитий з боків плащ-«конас». Обгорнуте навколо торса і перекинута на плече покривало підсилювало асиметрію загального силуету. Натомість «конас» забезпечував симетрію костюму. Чоловікам гірських районів Ассирії були відомі шкіряні штани.

Основними засобами декору ассирійського костюму були бахрома, кайма або вишивка, що формували рядову метричність. Колір, кількість і довжина бахроми свідчили про рівень суспільного значення. Тектоніка щільних матеріалів і ниспадання загального силуету асиро-вавилонського костюму забезпечили йому монументальна статичність, ваговитість і пишність. Облягання кроєного одягу трактувало костюм і поставу як нероздільну об'ємно-просторову модель.

На межі ер єгипетський й асиро-вавилонський типи строїв активно змінюються під впливом античних традицій. Античний костюм, що розвивався на гендерно спільному прямому силуеті відзначався високою культурою форм і пропорціонувань. Його формотворення, як і в інших стародавніх народів відштовхувалось від обгортання. Подальша варіантність образів виникала завдяки застосуванню різних типів драпірувань, які відкрили грекам різні типи складів. Саме драпірування забезпечувало єдність хітону і тіла.

У загальній стилістиці розподіл мас, ритмічний лад і пропорціонування виявляють безсумнівну єдність принципів творення давньогрецького костюму й ордерної архітектури, оскільки трубчасті складки античного хітону стилістично повторювали канелюри колон. Універсальний тип пропорціонування давньогрецького костюму ґрунтувався, зокрема на антропометричному модулі структури членувань. Масштабність як співвіднесеність маси одягу з тілом дозволила органічно драпірувати полотнище тканини у відповідності до руху

власника, надати хітону м'якої динаміки й експресії. Звідси походить формотворення костюму за принципами архітектурної тектоніки, через відкриту взаємодію одягу і фігури, а відтак моделювання форми на фігурі. Застосування осьового типу метричності дозволяло первинно кріпити хітон винятково на грудному і плечовому поясі. Рівний, ледь приталений силует хітона випромінював спокійну рівновагу і статичність.

При цьому від гомерівського періоду до архаїки хітону були притаманні поліхромні декоративні системи, безпосередньо зв'язані з конструкцією форми. Поєднання червоного і чорного кольорів формувало графічний лад орнаментальних членувань. Вже в класиці хітон, відповідно до настрою епохи, набуває величного спокою і врівноваженості. Цьому сприяли його однотонність за кольором, золоті бордюри геометричного орнаменту, зкомпонованого фризовим безкінечником. Система драперій й оперізувань гармонійно членувала тіло на частини за законом пропорційності, виявляючи тектоніку як основу художнього формотворення. Образне втілення в давньогрецькому хітоні законів архітектурного пропорціонування і пластичного моделювання забезпечили йому єдність параметрів функції, структури, конструкції, матеріалу і форми, а відтак тектонічність.

Архітектоніка давньогрецького костюму базувалась на комплексі, у який окрім хітона входив «гіматій». Незалежно від способу носіння (під рукою на одному плечі; огортання фігури з голови) він робив костюм асиметричним за рахунок різнонаправлених складок драпірування, що задавали різну ритміку, дробність поверхонь при єдності форми.

Здійснений у статті аналіз ключових засад формотворення костюмів у народів Стародавнього світу засвідчує, що людство завдячує їм універсальними прийомами незшитого і зшитого глухого рукавного одягу. Давньоєгипетські форми одягу розкривають можливості лаконічних пропорціонувань. Античні системи драпірувань сформували головні типи складок, що вживались у наступні епохи. Історичний крій в мотивах і сьогодні застосовується в сучасному проектуванні одягу, а також у художніх практиках створення театральних костюмів [3]

Список використаної літератури

1. Кинк Х.А. Художественное ремесло Древнего Египта и сопредельных стран / Х.А. Кинк. М.: Наука, 1976. 200 с. с ил.

2. Мерцалова М.Н. Костюм разных времен и народов / М.Н. Мерцалова. М.: АО «Академия моды», 1993. Т. 1. 545 с.
3. Москвин А. Ю., Москвина М. А. Методология практического применения исторического кроя в проектировании современной одежды / А.Ю. Москвин, М.А. Москвина // Молодой ученый. 2014. №6. С. 198–203. URL <https://moluch.ru/archive/65/10774/> (дата звернення: 26.09.2019).
4. Стамеров К.К. Нариси з історії костюмів / К.К. Стамеров. К.: Мистецтво, 1978. Ч. 1. 243 с.